

УДК 330.341.1

Гудзь О.Є., д.е.н., проф.,
Байрамов С., аспірант,
Державний університет
телекомунікацій

СУТНІСТЬ ТА ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті узагальнено, систематизовано та уточнено методичні підходи до сутності та оцінки інноваційного потенціалу телекомунікаційних підприємств в умовах викликів та запитів сьогодення. Виявлено проблеми й тенденції розвитку інноваційних процесів в телекомунікаційних підприємствах та рівень їх інноваційного потенціалу. Запропоновано методичний підхід щодо оцінки інноваційного потенціалу телекомунікаційних підприємств, який зорієнтований на активізацію та ефективне управління щодо підвищення інноваційного потенціалу телекомунікаційних підприємств.

Ключові слова: інноваційний потенціал, телекомунікаційні підприємства.

Постановка проблеми. Провали в економіці та наслідки економічної кризи поставили телекомунікаційні підприємства на межу виживання. Забезпечення високих темпів та якості економічного розвитку базується на підвищенні конкурентоспроможності та активізації інноваційних процесів. У таких умовах перед телекомунікаційними підприємствами стоїть задача формування інноваційної моделі розвитку, яка б сприяла ефективному використанню їх інноваційного потенціалу та пошуку достойного місця у світовому співтоваристві. Істотний вплив на інноваційну діяльність, забезпечення лідируючих позицій, конкурентоспроможність телекомунікаційних підприємств має потужність їх інноваційного потенціалу. За таких умов особливого значення набуває обґрунтування теоретичних засад сутності та оцінки інноваційного потенціалу телекомунікаційних підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Виявлення сутності інноваційного потенціалу, його структури та методів оцінки відображено в працях зарубіжних і вітчизняних учених: О. Виноградової, В. Гейця, О. Гусєвої, С. Ілляшенка, М. Портера, Р. Солоу, П. Стецюка, К. Фрімена, Л. Федулової, Й. Шумпетера та ін. В їх працях, інноваційний потенціал здебільшого розглядається на рівні держави чи окремих галузей. Тому подальшої уваги заслуговують питання формування та оцінки інноваційного потенціалу на рівні телекомунікаційних підприємств в умовах циклічності економічних процесів та поширення сучасних інформаційних технологій.

Метою статті є узагальнення, систематизація та уточнення методичних підходів до сутності та оцінки інноваційного потенціалу телекомунікаційних підприємств в умовах викликів та запитів сьогодення, виявлення проблем і тенденцій розвитку інноваційних процесів в телекомунікаційних підприємствах та рівень їх інноваційного потенціалу, розробка методичного підходу щодо оцінки інноваційного потенціалу телекомунікаційних підприємств, який зорієнтований на активізацію та ефективне управління щодо підвищення їх інноваційного потенціалу.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на достатньо широке коло публікацій за інноваційною проблематикою, переконаємось щодо браку єдності в наукових колах стосовно змістового наповнення поняття «інноваційний потенціал». У загальнонауковому контексті поняття «потенціал» найчастіше пов'язується з поняттями «сила» або «міцність» і тому термін «потенціал» традиційно застосовується для характеристики засобів, запасів, джерел або можливостей, які можуть бути використані для вирішення певного завдання або досягнення певної цілі у діяльності підприємства [1].

Інноваційний потенціал підприємства представляється як «накопичена певна кількість інформації про результати науково-технічних робіт, винаходів, проектно-конструкторських розробок, зразків нової техніки і продукції» [2], або тлумачиться як «система чинників і умов, необхідних для здійснення інноваційного процесу» [7], що значно спрощує дійсність, а також звужує сферу вживання цієї важливої категорії. Переважно у багаточисельних визначеннях інноваційного потенціалу, розкривається одна або декілька суттєвих характеристик даного явища, що помітно ускладнює розробку практичних рекомендацій з формування, оцінки і ефективного використання інноваційного потенціалу і, таким чином, негативно позначається на кінцевих результатах інноваційної діяльності підприємств.

Цікаво, що поза прив'язкою до конкретної сфери, потенціал розглядають як здатність матерії переходити від можливості до реальності, від одного стану в інше (наприклад, від старого до нового) [6]. При цьому потенціал – це міра єдності досягнутого, яке може бути використане з певною метою, і можливого, тобто досяжного при певних умовах.

Деякі вчені окреслюють інноваційний потенціал «як сукупність елементів, які необхідні для вирішення певних виробничих проблем, і готовність суб'єкта господарювання до їх вирішення. Розрізняють інноваційний потенціал економічно-господарської системи, галузі, регіону та окремого підприємства. Інноваційний потенціал окремого підприємства залежить від його виду діяльності, інноваційної можливості, здатності та сприйнятливості до впровадження інновацій та його інноваційної активності» [4].

Багатомірність і неоднозначність сучасних підходів науковців до поняття «інноваційний потенціал» визначається внутрішньою його сутністю, в контурі якого він формується та в інтересах якого імплементується, а також його структурою та функціональністю.

Таким чином, «інноваційний потенціал» можна трактувати як здібність системи до трансформації фактичного порядку речей в новий стан задля задоволення існуючих або нових потреб. Ефективне використання інноваційного потенціалу робить можливим перехід від прихованої можливості до явної реальності, тобто з одного стану в інше, від традиційного до нового.

Узагальнюючи запропоновані методичні підходи до сутності інноваційного потенціалу, переконуємось, що найбільш поширеним є ресурсний підхід, коли інноваційний потенціал розглядається як сукупність ресурсних можливостей. Такий підхід видається дещо обмеженим, оскільки ресурси є базисом, але не сутністю потенціалу. Структурний підхід вказує, що інноваційний потенціал є сукупністю інших потенціалів, які є його складовими, де найбільш вагомими є науковий, інтелектуальний, науково-технічний, виробничий потенціали. Результативний підхід визначає інновації як результат інноваційної діяльності. За потенційним підходом інноваційний потенціал розглядається як рівень готовності до реалізації програми інноваційних стратегічних змін, здійснення інноваційних проектів. Усе це спонукає уточнити визначення інноваційного потенціалу підприємства, як синтезу трьох складових – ресурсного забезпечення, організаційно-технологічного механізму та компетенції для забезпечення економічної стабільності, отримання конкурентних переваг, мінімізації витрат, удосконалення управління тощо.

Проте, інноваційний потенціал – це не просто показник, який характеризує стан об'єкту (системи), а категорія, яка одночасно відображує сутність методологічних основ безлічі реальних процесів і явищ. Саме такий підхід дає можливість адекватно відображати не певну ситуацію чи певні відносини, але і процеси, тенденції їх розвитку і, таким чином, ефективність функціонування підприємства загалом. Тобто, інноваційний потенціал характеризує здібності системи до зміни, поліпшення, прогресу. Таким чином, під інноваційним потенціалом підприємства слід розуміти взаємозалежні та когерентні інноваційні ресурси, які можуть бути активізовані під впливом ендогенних та екзогенних чинників, необхідні та достатні у певний період часу для створення, комерціалізації та використання новацій, що дозволяють отримати нові якості для досягнення стратегічної мети.

Інноваційний потенціал є цілісною та динамічною соціально-економічною системою, яка складається із сукупності елементів різного ступеня складності та організації. Зокрема, Д. І. Кокорін [1] уточнює змістове наповнення інноваційного потенціалу через сутність його складових, а саме явних і латентних, використаних і невикористаних можливостей для досягнення кінцевої інноваційної мети, а також структурну характеристику як сукупність науково-технічних, технологічних, інфраструктурних, фінансових, правових, соціокультурних та інших можливостей, які забезпечують сприйняття та реалізацію новацій.

Структура інноваційного потенціалу може бути представлена єдністю трьох його складових, які співіснують взаємно, передбачають і обумовлюють один одного і виявляються при використанні як його триєдина сутність: ресурсного забезпечення, організаційно-технологічного механізму та компетенції. Тобто, інноваційний потенціал складається із сукупності ресурсів, включаючи матеріальні, фінансові, кадрові, інформаційні, інтелектуальні, науково-технічні та інші. Водночас, інноваційний потенціал являє собою сукупність невикористаних, прихованих можливостей накопичених ресурсів, які можуть бути задіяні в інноваційній діяльності для досягнення цілей підприємства. Тут необхідно розуміти, що наявність можливості, так само, як і ресурсу, зовсім не означає, що ця можливість буде використана. Тобто важливою характеристикою інноваційного потенціалу є здатність підприємства на визначеному часовому проміжку мобілізувати існуючі ресурси та можливості, а потім ефективно їх використати. Відповідно усі елементи інноваційного потенціалу взаємозв'язані між собою, а будь-які кількісні або якісні зміни однієї з його складових можуть викликати зміни в інших його складових, що, у свою чергу, впливає на можливості реалізації інноваційного потенціалу. Тісний взаємозв'язок складових інноваційного потенціалу (ресурсного забезпечення, організаційно-технологічного механізму та компетенцій) визначає необхідність виявлення на практиці їх оптимального співвідношення, виходячи з ролі і значущості, яку вони грають у формуванні і розвитку потенціалу. Так, зокрема, незначна частка ресурсного забезпечення, переважно, пояснюється вищими значеннями якісних змін, чим кількісних. При цьому обмеженість необхідних ресурсів часом і простором може бути повністю або частково подолана інтенсифікацією їх використання, вживанням нових методів організації процесу, пошуком нових джерел їх залучення. Існує певна межа відхилення величини складових інноваційного потенціалу від оптимального рівня. Тобто подальша зміна певної складової зумовлює зниження віддачі від неї самої чи зменшення ефективності функціонування останніх складових, оскільки всі вони існують в системній єдності. Інноваційний потенціал окремого телекомунікаційного підприємства залежить від його виду діяльності, інноваційних та інвестиційних можливостей, здатності та сприйняття впровадження інновацій та його інноваційної активності [4].

Цікаво, що низка країн, що мали й мають значно менший інноваційний потенціал ніж Україна, розвиваються набагато швидше, причому переважно на основі інновацій. Нині на українських підприємствах домінуючими є виробництва третього та четвертого технологічних укладів (частка яких становить близько 80%), а п'ятого (6-8% загального обсягу виробництва) та шостого технологічних укладів (1-3%) частки мізерні.

Створенням і використанням передових технологій та об'єктів права інтелектуальної власності, а також використанням раціоналізаторських пропозицій займалися лише 7,1% підприємств. У країнах Великої сімки кількість підприємств, які впроваджують інновації становить 70–80% [8, с. 22]. Нині, «щоб втримати конкурентоспроможну позицію, все більше підприємств розробляють нові бізнес-моделі, підкріплюючи свої нововведення стратегічним інструментарієм» [9, с. 2].

Пріоритетним джерелом інвестування інновацій залишаються власні кошти телекомунікаційних підприємств та отримані кредити, що підтвердилось результатами вибірових спостережень. Українські телекомунікаційні підприємства ще є низько привабливими для вітчизняних та іноземних інвесторів. За даними Держстату України обсяг капітальних інвестицій на комп'ютерне програмування та надання інших інформаційних

послуг склав 387,9 млн грн., обсяг капітальних інвестицій на виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції склав 181,02 млн грн., обсяг унесених в економіку України прямих іноземних інвестицій становив 1,86 млрд дол. США. Цікаво, що незважаючи на зростання інвестицій, організаційні структури телекомунікаційних підприємств, переважно, не пристосовані до вирішення завдань інноваційного розвитку. У більшості випадків – це застарілі лінійно-функціональні структури, що не відповідають викликам та запитам сьогодення. Підсумком цього стає зниження результативності інноваційної діяльності телекомунікаційних підприємств.

Аналіз розвитку інноваційних процесів телекомунікаційних підприємств дозволив демаскувати, що упродовж останніх десятиріч лише незначна їх частина впроваджувала інновації. Основними сегментами телекомунікаційних послуг підприємств залишаються мобільний, телефонний фіксований та комп'ютерний зв'язок, спільна частка яких у загальних доходах від надання телекомунікаційних послуг за підсумками 2014 року склала 94,8%. Недостатнє проникнення фіксованого ШСД пов'язане передусім з великими обсягами території країни, різним рівнем попиту в сільських і міських регіонах. Рівень проникнення послуг ШСД до мережі Інтернет по Україні на кінець минулого року становить 9,2 у розрахунку на 100 жителів. Регіонами з найнижчим рівнем проникнення ШСД до мережі Інтернет є Рівненська – 4,7, Житомирська – 4,5 та Закарпатська – 4,6 області. Регіонами з найвищим рівнем проникнення ШСД до мережі Інтернет є Дніпропетровська – 8,8, Львівська – 10, Одеська – 57,4 області та м. Київ – 65,9. Діюча система оподаткування не стимулює довгострокові накопичення телекомунікаційних підприємств, що дозволило б останнім реалізувати перспективні інноваційні проекти.

Проте незважаючи на незначні масштаби інноваційних процесів, їх позитивний вплив на ефективність функціонування телекомунікаційних підприємств є помітним. Так, більшість досліджуваних телекомунікаційних підприємств, які впроваджували інновації, одержали «приріст продукції, підвищили її конкурентоздатність, розширили ринки збуту, оновили продуктову лінійку, знизили матеріало- і енергоємність виробництва» [3, с. 123-125]. Поряд із скороченням окремі сегменти ринку ІКТ продемонстрували зростання. Спостерігається висока стійкість в умовах кризи секторів програмного забезпечення і професійних ІТ-послуг. Продаж «хмарних сервісів» зріс майже на 40%, обсяг експорту комп'ютерних та інформаційних послуг становив 1,25 млрд дол. США, що на 13,6% більше ніж за 2013 рік.

Як критерії оцінки інноваційного потенціалу телекомунікаційних підприємств можна виділити: енергійне, гнучке керівництво, здатне йти на ризик; прогресивну організаційну структуру управління, орієнтовану на роботу в кризових умовах; високу репутацію підприємства і його продукції в споживачів і партнерів; наявність інформації про тенденції змін потреб і запитів споживачів, уміння виявляти і прогнозувати приховані (майбутні) потреби і запити; добре знання можливостей і потенціалу конкурентів; наявність досвіду розроблення інновацій і їх просування на ринку, у тому числі досвіду формування комунікаційної мережі; наявність патентів на технічні рішення і технології в галузі ТК; доступ до останніх досягнень науки і техніки в галузі ТК; компетентності та кадровий потенціал; конкурентоспроможні технології і прогресивне устаткування; високу якість продукції і високу культуру надання послуг ТК; резерви виробничих площ і потужностей тощо.

Однак оцінка достатності інноваційного потенціалу телекомунікаційних підприємств, його гармонійності через здатність сприйняти інновації визначеної спрямованості має певну специфіку, вона полягає в тому, що розробка інновацій у багатьох випадках пов'язана зі створенням послуг та продукції ТК, аналогів яким раніше просто не існувало.

При оцінці інноваційного потенціалу телекомунікаційних підприємств, слід зважати, що інноваційний потенціал кожного телекомунікаційного підприємства є складною системою, оскільки у наявності є всі її характерні риси:

цілісність (принципова неможливість зведення властивостей системи до суми властивостей її елементів; залежність кожного елемента, властивості і відношення системи від його місця, функцій усередині цілого);

структурність (можливість опису системи через визначення її структури);

взаємозалежність системи і зовнішнього середовища (система формує і виявляє свої властивості в процесі взаємодії із середовищем);

взаємозалежність системи і зовнішнього середовища (система формує і виявляє свої властивості в процесі взаємодії із середовищем);

ієрархічність (кожен елемент системи може розглядатися як система, яка, у свою чергу, являє собою один із компонентів системи більш високого рівня);

множинність описів кожної системи (через принципову складність кожної з них адекватне їх пізнання вимагає побудови множини моделей, що описують визначені аспекти системи).

Висновки. Здійснене дослідження дозволяє окреслити інноваційний потенціал телекомунікаційних підприємств як наукову категорію, що відображає методологічні основи багатьох реальних процесів і явищ. Обґрунтовано, що при оцінці інноваційного потенціалу телекомунікаційних підприємств необхідно враховувати, що:

1. В сучасних кризових умовах діяльність практично будь-якого телекомунікаційного підприємства значною мірою визначається зовнішнім середовищем, передусім потребами і запитами споживачів, діяльністю конкурентів і ділових партнерів тощо. Тому формування системи довгострокових цілей загальноекономічної і інноваційної діяльності відбувається в результаті прогнозування можливих змін параметрів зовнішнього середовища і порівняння їх з наявним інноваційним потенціалом.

2. Основним засобом забезпечення тривалого виживання і розвитку на ринку є приведення у відповідність зовнішнім внутрішнім можливостей інноваційного потенціалу телекомунікаційних підприємств на основі впровадження нових послуг чи технологій, методів організації виробництва і комунікацій.

3. Інноваційний розвиток телекомунікаційних підприємств має шанси на успіх лише за наявності і при узгодженій взаємодії складових інноваційного потенціалу підприємства.

4. Діагностика та приведення у відповідність складових інноваційного потенціалу телекомунікаційних підприємств, визначення процедур реалізації та основних управлінських дій, спрямованих на досягнення відповідності внутрішніх можливостей розвитку зовнішнім (залежно від стану інноваційного потенціалу), дають можливість цілеспрямовано управляти процесами гармонізації напрямів розвитку інноваційного потенціалу та фільтрації й реалізації найбільш перспективних інноваційних проектів.

Такий підхід дозволяє на новому рівні ідентифікувати та оцінювати інновації, формувати якісні практичні рекомендації для розвитку інноваційного потенціалу та раціонального його використання в кожному телекомунікаційному підприємстві.

Література

1. *Бизнес: Оксфордский толковый словарь. Англо-русский.* – М.: Прогресс-академия, РГГУ, 1995. – 734 с.
2. *Донько, М. Инновационный потенциал в промышленности Украины / М. Донько // Экономист.* – 1999. – № 10. – С. 26 – 32.
3. *Економіка та організація інноваційної діяльності / А.І. Сухоруков.* – Київ. – 2005. – 342 с.
4. *Каюда О.П., Колесніченко В. Ф. Інноваційна діяльність: від оцінки привабливості до інвестиційного забезпечення: монографія.* – Харків: ХНЕУ, 2009. – 276 с.
5. *Кокорин Д.И. Инновационная деятельность. [Текст] – М.: Экзамен, 2001. – 576 с.*

6. Кравченко С.И. Исследование сущности инновационного потенциала / С.И. Кравченко. И.С. Кладченко // II Научные труды Донецкого национального технического университета. Серия экономическая. – Донецк: ДонНТУ, 2003. – Вып. 68. – С. 88–96.
7. Николаев А.И. Инновационное развитие и инновационная культура / А.И. Николаев // Наука и наукознание. – 2001. – №1. – С. 54–65.
8. Шнипко О. Інноваційне становище України: Проблеми та перспективи / О. Шнипко // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 2. – С. 22–24.
9. Jay L. Abraham *MetaMorphic Innovation: a Power Tool for Breakthrough Performance* [Електронний ресурс] / Jay L. Abraham, Daniel J. Knight // *Strategy & Leadership*. – 2000 – V. 28. – Режим доступу: http://www.ergen.gr/files/Metamorphic_Innovation.pdf

Гудзь Елена Евгеньевна, Байрамов Саймир *Сущность и оценка инновационного потенциала телекоммуникационных предприятий.* В статье обобщены, систематизированы и уточнены методические подходы к сущности и оценки инновационного потенциала телекоммуникационных предприятий в условиях вызовов и запросов современного времени. Выявлены проблемы и тенденции развития инновационных процессов в телекоммуникационных предприятиях и уровень их инновационного потенциала. Предложен методический подход к оценке инновационного потенциала телекоммуникационных предприятий, который ориентирован на активизацию и эффективное управление по повышению инновационного потенциала телекоммуникационных предприятий.

Ключевые слова: инновационный потенциал, телекоммуникационные предприятия.

Gudz Olena, Bayramov Saymir *Essens and evaluation of innovative potential of telecommunication enterprises.* This article summarizes systematized and specified methodological approaches to assess the nature and innovative potential of telecommunication enterprises in terms of challenges and demands of today. In the article the problems and trends of innovation in the telecommunication business and the level of their innovation potential. In the article the methodical approach to assess the innovative potential of telecommunication enterprises, which focused on the revitalization and effective management to improve the innovative capacity of telecommunication enterprises.

Keywords: innovative potential, telecommunication enterprises.